

Renesans

Nazwa i czas trwania epoki

Renesans oznaczający odrodzenie, pierwsza epoka która nazwę wzięła od samych pisarzy i artystów wtedy żyjących.

Nazwali ją tak, ponieważ uważali, że po średniowiecznym wielopokoleniowym zacofaniu, trzeba odrodzić myślenie na temat życia i świata. Uzyskać to chcieli, wracając do kulturowania Antyku i ich spojrzenia na najważniejsze aspekty egzystencji. Chcieli też odciąć się od autorytetów - Monarchów czy kościoła. Renesans o wiele szybciej pojawił się we Włoszech, jako, że wtedy była to najbardziej zurbanizowana część Europy (czyli za tym, też całego świata). Odkrycia geograficzne pokazały ludziom, że świat nie jest taki prosty jak im się wydawało a wynalezienie druku sprzyjało rozprzestrzenianiu idei oraz nauki.

Początek renesansu uznaje się głównie za zdobycie Konstantynopola przez Turków w 1453 roku a koniec na początku lat 1600.

We Włoszech sam ruch Renesansowy zaczął się wcześniej były to lata 1350

W Polsce Renesans w swoim szczycie był w latach 1500-1620

Sztuka renesansu

Zmiana na antropocentryzm zmieniła również niesamowicie sztukę - już nie anonimowi autorzy byli powszechnie znani, a ludzie często dyskutowali który z nich jest lepszy w swoim fachu. Wielkie dzieła tworzyli ludzie młodzi, często biedni ale zwykli - dla nich zapłatą za sztukę była sława i uznanie, nie sprawy religijne. Sztuka była zamawiana przez rządy i monarchów jako wystroje ich drogich pałaców.

Malarstwo

Artyści w nim masowo zaczęli nawiązywać do mitologii, ludzie pokazywali człowieka nagiego, idealnego do którego powinno się dążyć. Religijne malarstwo zmieniło się z pokazywania bóstw jako czegoś nieosiągalnego na zwykłych ludzi, na popularności przybrały również portrety które od wtedy zaczęto masowo robić np. władców jako upamiętnienie ich za zasługi.

Pojawiły się pejzaże, dla sztuki tamtych lat najważniejszy był realizm, pokazanie świata jakim jest. Ważną rolę grała również perspektywa.

Rzeźba

Zyskała na ogromnej popularności, i zaczęto ją wystawiać jako wolnostojącą sztukę, jak obrazy. Najważniejszym twórcą rzeźb był Michał Anioł.

Architektura

W przeciwieństwie do lat poprzednich, tutaj ważna była również efektywność i praktyczność dla człowieka, zaczęła też się popularyzować architektura świecka - już nie wszystko kręciło się wokół boga. Styl miał w sobie harmonię, umiar i zrównoważenie. Często budynki były symetryczne i takie by łatwo się po nich poruszało. Wiele odniesień do Antyku.

Światopogląd epoki

Ogólnie światopogląd ludzi żyjących w Odrodzeniu można skrócić do skupiania się na sobie samym, tym co jest realne tu i teraz.

Porównując do Średniowiecza, ludzie zamiast skupiać się na życiu duchowym w zaświatach, skupiali się na tym na ziemi. Zamiast masowo propagować kościół i wiarę, przeżywali to w sposób reformacyjny, sami z sobą. W sztuce, książkach zaczęto używać języków narodowych, tak żeby każdy mógł ich doświadczyć. Ludzie byli humanistami i antropocentrystami - skupiali się na sobie nie wierze. Ludzie też ogarnęli że istnieje coś takiego jak moda.

Filozofia epoki

Filozofia jak i światopogląd i inne części życia skupiała się na antropologizmie, filozofia tamtych czasów podważała wiele dogmatów które wcześniej uważano za bezwarunkowe, nie po to żeby po prostu podważać, a rozwijać się umysłowo. Michel de Montaigne dowodził, że nikt nie dysponuje wiedzą absolutną i wszystko jest subiektywne i względne. Erazm z Rotterdamu krytykował ludzi myślących, że są nieomylni, uważał też że konflikty wtedy na tle religijnym (Protestantyzm a Katolicyzm) brały się z tego, że obie strony nie szukały zgody, dzięki nauce społeczeństwo może dojść do zgody pokoju i szczęścia. Niccolo Machiavelli uważał, że człowiek jest tak samo skłonny do zła jak i dobra a władca aby osiągać swoje cele musi być przebiegły i czasem również zły, ponieważ wszystko to dla dobra państwa. Jego postawa wbyła krytykowana, przyjęto od wtedy, że osoby jak on nazywa się Makiawelistami a pogląd makiawelizmem.

Gatunki i przykłady utworów literackich

W renesansie tworzone w gatunkach typowo antycznych jak epigramat, pieśń czyt teren, powstały również sonety czy fraszki. W dramacie pojawiła się tragedia klasyczna i komedia dell'arte ale również dramat szekspirowski czyli taki który łamał zasady min. trzech

jedności i decorum. W epice rozwinęły się nowele i powieści.

Popularność miało piśmiennictwo społeczno-polityczne ukazujące wzorce osobowe i reguły dla społeczeństwa zawierło się w nim min. kazanie czyli religijne ukazywanie jak powinno się postępować.

Tren - Treny Kochanowskiego

Pieśń - Pieśni Kochanowskiego

Psalm - Psalmy Kochanowskiego

Dramat, tragedia - Odprawa posłów greckich

Kazanie - Kazania sejmowe

Tragedia - Makbet

Wzorce osobowe epoki (Charakterystyka + utwory)

Szlachcic ziemianin - Dobry chrześcijanin, spokojnie sobie żyje na majątku ziemskim, pielęgnuje tradycję, w razie wojny na nią idzie - Żywot człowieka poczciwego Mikołaj Rej

Poeta doctus, humanista - Ma wiedzę w wielu dziedzinach, inspirował się antykiem, angażuje się społecznie i politycznie, jest dobrze wyedukowany - Kochanowski pieśni i treny

Obywatel patriota - Działa dla dobra ojczyzny, gotowy do oddania życia za swój kraj gdy jest taka potrzeba, dostrzega błędy władców oraz potrzebne reformy, robi to jednak dla ojczyzny - Odprawa posłów greckich, kazania sejmowe

Pojęcia

Humanizm - człowiek jest miarą wszechrzeczy a ich manifestem stała się mowa. Każda jednostka jest wolna i twórcza i tylko od niej zależy jak pokieruje swoim losem, to już nie bóg decyduje od tego w jakiej warstwie się urodził i w jakiej masz umrzeć. Ty możesz wszystko zmienić.

Antropocentryzm - pogląd uznający wyjątkową pozycję człowieka w świecie, już nie bóg a to człowiek był najważniejszy.

Reformacja - Ruch odnoszący się do kościoła wywodzący się z jego kryzysu, jako, że ludzie zaczęli zmieniać postrzeganie rzeczywistości. Głównymi reformatorami był Marcin Luter i Jan Kalwin. Nowe poglądy na temat religii mówiły, że to tylko Pismo Święte jest jedynym źródłem objawienia, żaden ksiądz ani inny kapłan nie jest wysłannikiem boga i nie jest pośrednikiem między ludźmi a nim.

Poeta doctus - Poeta uczony, ideał twórcy który w swojej sztuce nawiązywał do Antyku i miał ogromną wiedzę na temat sztuki, jest obyty z wieloletnimi dorobkami ludzi oraz ich ideami.

Mecenat - opieka wpływowych i bogatych ludzi nad twórcami - tak jak teraz istnieją instytucje państwowe które zapewniają artystom odpowiednie wynagrodzenia za ich prace, tak wtedy odpowiadały za to osoby - mecenas.

Sonet - podzielony na dwie części utworu, obie części podejmują często zupełnie inne tematy lub punkty widzenia, często są one ciężkie i poważne

Tren - poezja żałobna po stracie bliskiej osoby, są emocjonalne i podejmują polimkę na temat śmierci egzystencji i tym podobne.

Psalm - religijny utwór poetycki, większość z nich pochodzi z biblii, są to modlitwy hymny czy pieśni pochwalne które wyrażają uczucie wiary czy jakichkolwiek uczuć względem boga.

Pieśń - Utwór o formie śpiewnej do wyrażania swych uczuć i myśli, tak naprawdę to nie ma tutaj więcej szczegółów, są one rytmiczne mają refren i mogą być śpiewane.

Motywy literackie epoki

Humanistyczny ideał człowieka - Człowiek ma być dobry, wyedukowany, zachować umiar i harmonię, tolerancja religijna oraz patriotyzm, refleksyjny nad życiem.

Bóg - W przeciwieństwie do Średniowiecza, tutaj bóg przedstawiany jest jako osoba która stworzyła harmonijnie świat, jest wyrozumiałym opiekunem, człowiek sam do niego się zwraca.

Exegi Monumentum - Kochanowski Treny, człowieka zapamiętuje się przez to co zrobił a nie jego zdobycze materialne za życia.

Świat jako teatr - niektórzy w życiu są tylko uczestnikami wyreżyserowanego spektaklu w którym nie mają większego udziału oraz wpływu.

Jan Kochanowski - wybrane dzieła

Pieśń IX ks. I - poruszane jest tutaj carpe diem, nawiązuje do filozofii stoickiej i epikureistycznej, podkreśla że szczęście można osiągnąć tylko przez ograniczone pragnienie oraz cnotę. Mówi też, że Bóg rządzi światem w sposób sprawiedliwy i trzyma nad nim ład. Żyj życiem bo bóg i tak robi tak że jest sprawiedliwie.

Pieśń V ks. II - Wszystko na świecie przemija i idzie ku końcowi, nic nie jest wieczne tak samo jak ludzkie życie, wartość mają rzeczy które zachowają się na zawsze, nie są uległe przemijaniu jak cnota a nie dobra materialne, dalej nawiązuje do stoicyzmu i epikureizmu.

Tren IX - Podmiot to renesansowy mędrzec - chwali mądrość i naukę, jednak pod koniec zaznacza że filozofia starożytnych epikurejczyków i stoików nie zapewniła mu ochrony przed rozpaczą, człowiek który całe życie dążył w tych ideach do końca życia, nagle zostaje zepchnięty na sam dół. Nawet jeśli będziesz podążał ideałami to nie uchroni cię to przed niektórymi rzeczami.

Tren X - Pełno pytań retorycznych do zmarłej Orszuli które nie przynoszą pocieszenia dla autora. Jako poeta doctus znający dobrze pogląd ludzi antyku, chrześcijan czy rozumu zadaje pytania jak może teraz wyglądać jej życie w zaświatach. Na końcu doświadcza kryzysu wiary, zaczyna kwestionować, czy Orszula gdziekolwiek jest.

Tren XI - Cały tren nawiązując do Brutusa wątpi w postawy stoickie i humanistyczne, nasza wiedza i mądrość to złudzenie, kryzys wiary w boga i ludzkiego rozumu.

Tren XIX/Sen - końcowy utwór trenów, jest to sen a nie rozumowna analiza. Motyw snu w którym pokazują mu się bliscy zmarli już obecny był w średniowieczu i antyku. Większość utworu to zmarła matka która w śnie nawiedza syna, trzyma w rękach zmarłą Orszulę. Nawiązuje tu do średniowiecznego przekonania że życie na ziemi to tylko epizod, równie ważne w nim jest to, że to cierpienie to tylko uczucie które każdy człowiek poczuje, i trzeba je znieść jak człowiek, umacnia to przesłanie humanistyczne całego cyklu.

Psalm 13, Psalm 47 - Pokazuje w nich postawę humanizmu chrześcijańskiego, przetłumaczył i zparafrazował Psalm biblijne na uniwersalny charakter zarówno dla katolików jak i protestantów. Podmiot tutaj też jest inny niż w średniowieczu, nie ktoś reprezentujący zbiorowość, a jednostka przepełniona emocjami.

Obraz boga i człowieka

Kochanowski w swoich utworach ukazuje Boga jako rządzącego sprawiedliwie światem, on włada nad porządkiem i to człowiek musi według tego porządku żyć, akceptując swój los, w psalmach pokazuje jednak trochę inną wizję, ale ma to związek, że tam nie do końca ukazuje swoją wizję, a tłumaczy i parafrazuje biblię.

Odprawa posłów greckich - Jan Kochanowski

Problematyka, Przesłanie utworu - utwór porusza konflikt w którym sprawy osobiste, prywatne wpływają na całe państwo. Ukazuje to by wytknąć ten problem w kontekście tamtejszej Polski, fakt, że wiele osób mimo, że może zapobiec złym wydarzeniom, to wolą zachowywać się egoistycznie czy przekupnie.

Charakterystyka bohaterów

Antenor - doradca króla Priama, zwolennik pokoju z Achajami, jest patriotą i skupia się na państwie i jego dobrze mimo konfliktu prywatnego, sprawiedliwy i rozsądny ale też lojalny, gdy nie udało mu się przekonać króla przeciwko wojnie, jest gotów wziąć w niej udział

Aleksander(Parys) - Syn króla, egoistyczny, swoje potrzeby widzi nad dobrem kraju, doprowadza do wojny

Wzorzec parenetyczny propagowany w utworze - Kochanowski ukazuje jaki ma być Polak - patriotyczny, stawiający kraj na pierwszym miejscu, będący w stanie zrezygnować z własnych dóbr dla dobra ogółu ale też męstwo i honor.

Cechy gatunkowe utworu - jest to dramat humanistyczny napisany na wzór tragedii antycznej, zasada trzech jedności - czas miejsce i akcji (Wszystko dzieje się na dworze w Troi, dotyczy jednego tematu i dzieje się jeden dzień). Decorum - bohaterowie są z klas wyższych a ich wypowiedzi cechuje powaga, na scenie jest max trzech aktorów, postaci. Jest tutaj również podział na części, prolog, główną oraz epilog.

Dydaktyzm utworu - Osoby władające państwem są gotowe poświęcić naród dla własnych dóbr, powinno się skupiać na dobrze ogólnym.

Kazania sejmowe - Piotr Skarga

Problematyka utworu - Krytyka stanu politycznego w kraju, zwłaszcza szlachty i wyższych sfer społecznych, oczekuje naprawy moralnej ale też zachowania tradycyjnego ustroju oraz dużego udziału kościoła katolickiego. Porusza to, że Polska niszczy się sama od środka, sporami religijnymi, politycznymi, brakiem szacunku w dyskusji czy osłabianiu pozycji króla.

Motyw Ojczyzny jako tonącego okrętu - Polska jest niczym żywy organizm lub niczym okręt który tonie podczas sztormu którego nie chce uratować załoga a część nie potrafi. Ukazuje tym, że wiele osób wcale nie chce dobra dla Polski a niektórzy nawet jeśli chcą to nie

potrafią.

Makbet - William Shakespeare

Problematyka - Ukazuje destrukcyjny wpływ zbrodni na psychikę, nieuchronność kary za popełnione zło ale też pokazanie że dzięki niej można utrzymać i zdobyć władzę. Człowiek całe życie walczy między dobrem a złem, zasadami a oszustwami. Ukazuje też jak łatwo można zostać zmanipulowanym przez inną osobę przez co człowiek nie do końca jest własnym kowalem swego losu.

Charakterystyka bohaterów

Makbet - Przez przepowiednię oraz Lady Makbet poczuł rządę władzy, rozbudziła w nim pychę przez co stał się okrutnym człowiekiem i tyranem. Na początku był mężny oraz wierny.

Lady Makbet - Manipuluje Makbetem, namawia go do zbrodni którą sama zaplanowała. Końcowo wyrzuty sumienia sprawiają, że popełnia samobójstwo.

Madkuf - Jego dzieci i żona ginie na zlecenie Makbeta, zgodnie z przepowiednią, urodzony był przez cesarskie cięcie przez co może zemścić się na Makbecie.

Banko - Przyjaciel Makbeta, nie wierzy wiedźmom w to, że to Makbet zabił króla, wkońcu gdy nabiera podejrzeń zostaje zabity przez jego zabójców.

Tragizm bohaterów - Przez Lady Makbet, która z rządu władzy planuje zbrodnię, używając do tego Makbeta sprowadza na wszystkich wokół tragedię, sama nie wytrzymuje i popełnia samobójstwo, Makbet przez sposób uzyskania władzy paranoicznie zaczyna zabijać niewinne osoby, przez które mógłby ją utracić.

Żywot człowieka poczciwego - Mikołaj Rej

Problematyka

Wzorzec parenetyczny - charakterystyka